Status ochrony niedźwiedzia w Polsce

Historyczny status ochrony gatunku

W średniowieczu niedźwiedź brunatny występował na terenie całego kraju. Pierwsze krajowe zapisy dotyczące ochrony sięgają początków XII wieku (Jakubiec i Buchalczyk 1987). Wówczas chroniony był prawem jako królewskie zwierzę łowne, a więc oficjalnie mógł być pozyskiwany jedynie przez rodzinę królewską i arystokratów. Mimo oficjalnego zakazu tępiony był jednak nadal bezwzględnie wszelkimi możliwymi sposobami jako szkodnik, bądź też dla cennego futra i mięsa. Nadmierne polowania oraz postępująca degradacja siedlisk spowodowały stopniowe ustępowanie gatunku z coraz większych obszarów. Począwszy od XVI wieku eksterminacja stała się jeszcze bardziej intensywna. W XVII wieku drapieżnik ten niemal wyginął w całej nizinnej części kraju, a jego zwarty zasięg ograniczony został jedynie do Karpat. Na terenie Polski ostatnią sudecką ostoją niedźwiedzia brunatnego były Góry Izerskie, gdzie ostatniego osobnika zabito w 1783 r. (Stec 1963). Ostatni niedźwiedź w Karkonoszach ustrzelony został po czeskiej stronie u południowych podnóży Śnieżki w roku 1802-1804 (Dyrcz i in. 2013, Flousek i in. 2014). W Puszczy Świętokrzyskiej ostatnie niedźwiedzie zabito w roku 1867 (Kosman 1934). Ostatnią ostoją niedźwiedzia w nizinnej części kraju była Puszcza Białowieska, gdzie ostatnie osobniki odstrzelono w latach 1873-1878 (Karpiński 1949).

Pierwsze prawne zapisy stanowiące o częściowej ochronie niedźwiedzia brunatnego w Polsce pojawiły się dopiero po I wojnie światowej, gdy zasięg gatunku w kraju ograniczony był już jedynie do Karpat. Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 1927 r. wprowadzono prawo łowieckie, które umieszczało niedźwiedzia na liście gatunków łownych z całorocznym okresem pozyskania. Jednak w rozporządzeniu tym znalazł się zapis o zakazie polowania na samice z młodymi, a tym samym również na młode. 10 lat później przeprowadzono próbę restytucji niedźwiedzi na terenie Puszczy Białowieskiej (Karpiński 1947). Działania zakończyły się sukcesem, w 1946 roku odnotowywano obecność 5 osobników. Zaledwie rok później, głównie w efekcie działalności kłusowników, na terenie puszczy praktycznie nie notowano już osiadłych osobników. Po raz ostatni niedźwiedzia odnotowano we wschodniej części Puszczy Białowieskiej, w 1963 r. Jednak obserwacja ta dotyczyła zapewne migrującego osobnika (Buchalczyk 1980).

Pełną ochroną prawną niedźwiedź brunatny został objęty dopiero w roku 1952, po wejściu w życie rozporządzenia Ministra Leśnictwa w sprawie wprowadzenia gatunkowej ochrony zwierząt. Na mocy ówczesnego dekretu o prawie łowieckim został wykreślony z listy gatunków łownych. Od tamtej pory niedźwiedź widnieje na liście gatunków chronionych. Od 2001 roku ma status gatunku objętego ochroną ścisłą.

Obecny status ochrony gatunku

Zgodnie z ustawą z 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody oraz Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną, niedźwiedź brunatny w Polsce jest gatunkiem ściśle chronionym, wymagających ochrony czynnej. Ponadto wymagane jest tworzenie stref ochronnych o promieniu 500 metrów wokół gawr w okresie od 1 listopada do 31 marca. W znowelizowanym rozporządzeniu w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt z roku 2011 okres tworzenia strefy ochronnej wydłużony został do 30 kwietnia.